

Kastelholmssamtalen 2018: Rundabordssamtal på Smakbyn

Kastelholmssamtalen är ett årligt återkommande evenemang under beskydd av Finlands tidigare president Tarja Halonen, där aktuella fredsfrågor diskuteras inför publik.

Kastelholmssamtalen hålls på svenska och är indelade i två delar. Det första samtalet är ett panelsamtal som hålls på Kastelholms slott. Panelen på slottet består av erfarna politiker, forskare, diplomater och andra sakkunniga som diskuterar det valda temat under ledning av en moderator. Efter slottssamtalet fortsätter diskussionen i rundabordsform på närliggande restaurang Smakbyn. Vid detta samtal inleder tre kommentatorer med sina reflektioner kring årets tema, och därefter hålls en modererad diskussion med panelen från slottet och publiken.

Rundabordssamtalen är av en annan karaktär än slottssamtalen vad gäller både samtalsnatur och generationserfarenheter. Sia Spiliopoulou Åkermark, direktör för Ålands fredsinstitut, agerade som samtalsmoderator i diskussionen om mediebildens idag: från de nya möjligheterna att göra sin röst hörd till utmaningarna vad gäller att hantera så stora informationsflöden.

Barbro Sundback: Kommunikationens möjligheter och risker

Barbro Sundback, åländsk politiker och hedersordförande för fredsinstitutet inledde med en reflektion över vad nya medier och digitaliseringen innebär för våra liv. Hennes betraktelser var både av negativt och positivt slag – å ena sidan blir gränsen mellan det offentliga och det privata mer flytande och vi blir mera stillasittande men å andra sidan är det lättare att kommentera på olika sätt och kreativitet skapas:

”Som gammal politiker har jag genom åren ofta träffat människor som har velat att jag skulle hjälpa dem att skriva en insändare. Jag som gammal insändarskribent har haft svårt att förstå att tröskeln att skriva en vanlig insändare i en lokaltidning och sätta namnet under kan vara så hög. Men med de nya kommunikationskanalerna är det lättare att kommentera.”

Just den här individualiserade, okontrollerade kommentarsmöjligheten och kreativiteten kan vara både en styrka och en fara. Sundback refererade till rapporterna om datakonsultföretaget Cambridge Analyticas involvering i bl.a. det amerikanska presidentvalet 2016 och betonade behovet av reglering för att begränsa företagets verksamhet: ”Varje gång makten missbrukas måste man begränsa den”.

Janne Wass: Kommunikationshistoriens gång och behovet av reglering

Janne Wass, chefredaktör för Ny Tid, hakade på Sundbacks resonemang och efterlysning av reglering. De nya medierna medför problem. Samtidigt kan man också se dem som en fortsättning på den kommunikationshistoria som började med skrivkonstens födelse, via boktryckarkonsten, Luthers reformation, dagstidningar, radio och tv. I vart och ett av stegen i

historien har den vanliga människan fått ett närmare förhållande till informationen: informationen har tagit ett steg ner från en förkunnande auktoritet till individen. Man har kommit närmare ursprungskällan och närmare ett sätt att själv tolka information och själv uttrycka saker och ting. Samtidigt har det skett en breddning av den information som finns tillgänglig, möjligheten att kontrollera ursprungskällor har ökat. I korthet har informationen gradvis demokratiserats. Ur en sådan synvinkel är internets intåg och sociala medier en mycket större möjlighet att hitta sann och ny information och att göra sin röst hörd. Problemet är att teknologin som gör detta möjligt kontrolleras av några stora kommersiella aktörer. Hur ska vi kunna utnyttja den demokratiseringspotential som finns? Den enda egentliga möjligheten är att få regelverk och lagstiftning som ska vara global. Vi är just nu så uppe i problemet att vi har svårt att se lösningarna.

Martha Hannus: Vems sanning? Om ansvar och stereotyper

Martha Hannus, ordförande i Regnbågsfyren och hållbarhetsansvarig på Emmaus, lyfte frågan om ansvar. Både inne i de sociala medierna och utanför befinner vi oss i våra bekvämlighetszoner trots att det enda sättet är att skapa kommunikation över gränserna är att fråga oss själva: ”Ska vi ta debatten och hur tar vi den?” Ur ett ansvarsperspektiv måste vi ta debatten. Men hur ska vi kommunicera med populism, extremism och sanningsförnekelse? Hur kan vi ha ett samtal när vi står så långt ifrån varandra? Samtidigt: vad är alternativet om vi inte tar debatten?

Hannus menade att vår förkärlek till stereotyper som någonting att falla tillbaka på kan vara nödvändig för att få en begriplig världsbild. Samtidigt döljer stereotyperna verklighetens komplexitet, och den ansträngning individer borde göra för att förstå verkligheten. I vår individualiserade tillvaro definieras ansvar främst som det ansvar som jag bär för mitt eget och mina närmastes välmående. Detta blir en spärr för lösning av de stora globala frågorna såsom t.ex. klimatfrågan, där vi behöver agera kollektivt.

Om vi söker efter sanningen måste vi också se sanningens avsändare. Det vi länge sett som sanning kan vara en viss grupps sanning. Frågar man minoriteter såsom urfolk, svarta och transpersoner om historieskrivningen kan man få svaret att den är falsk. Transpersoner har levt i en värld som förnekar fakta, som förnekar hela deras egen existens. Vad har vi då för tillit – hur kan vi bygga vidare på en sådan sanning?

Den öppna diskussionen: sanningens natur och till rättigheternas försvar

Den öppna diskussionen gav möjlighet för publik och talare att ta fasta på några centrala teman. Dagens mediebild är komplex och i ständig förändring. Har det blivit svårare eller lättare att formulera sin åsikt utifrån tillgänglig information? Behovet av att diskutera detta nya informationsflöde är stort.

I dagens mediebild kan linjen mellan det som är ”sant” och ”falskt” uppfattas som suddig. Varför verkar det som om folk ofta föredrar ”fake news” framför det vi kallar sanning i mer absolut mening? Pertti Joenniemi föreslog att det kan ha att göra med världens snabba och kraftiga förändring och de därmed ifrågasatta identiteterna. Falska nyheter kan ge folk bättre svar på vem de är och vill vara. Folk vill ha fiendebilder och världsläget har inte tillräckligt med sådana, varför de måste produceras på konstgjort sätt. Denna efterfrågan går inte att

lagstifta bort. Istället krävs en bättre förståelse av fenomenet. Ny lagstiftning är också under utveckling både nationellt, inom EU och internationellt.

De flesta var överens om att det är mycket svårt att fånga sanningen. Kan man säga att sanningen alltid är relativ, aldrig absolut? Det är alltid en tolkning av verkligheten som vi återger eftersom vi är utelämnade till ord och symboler för våra beskrivningar av den. I den meningen kan inte sanningen läggas ut som något absolut emot det falska, utan i diskussionen har vi olika tolkningar där en del stämmer bättre med verkligheten än andra.

Samtidigt som sanningen må vara en tolkning, måste man genom ett intellektuellt förhållningssätt kunna komma fram till en mer sann bild än andra bilder och kunna stå för det, varför Anders Mellbourn menade att nyhetsvärderingen är ett ansvar. Deltagare i den offentliga debatten kan ha legitima orsaker för att vara av annan åsikt än vi själva men det finns också de som är av annan åsikt och inte respekterar värderingar som mänskliga rättigheter. Vi kan inte relativisera allting, vi måste kunna inse att det finns rätt och fel, samtidigt som det finns extrema grupper i samhället som vi aldrig kan påverka. Vi kan dock fånga upp grupper som inte egentligen är extrema, t.ex. genom att fånga upp unga ur det extrema rummet och guida in dem i det demokratiska rummet.

Vad händer i ett samhälle när lögnen blir en aspekt på verkligheten? Människor som lever i sådana samhällen mår fruktansvärt dåligt. Då det inte finns normer för den offentliga maktutövningen, det offentliga samtalet och nyhetsförmedling ser vi stora skillnader mellan öppna demokratier och auktoritära regimer. Att uttrycka sin åsikt emot sådana värderingar vi inte själva kan stå för är en skyldighet, slog Olof Ehrenkrona fast.

Den nya medievärlden har en enorm lockelse i det att vi har nästintill obegränsade möjligheter att förstärka våra egna bubblor genom olika medvetna eller omedvetna val. Om vi inte visar oss redo att lyssna på vår motpart har vi ett problem ur demokrati- och yttrandefrihetssynpunkt.

Det betonades under samtalens gång att Norden har ett särskilt stort ansvar vad gäller försvaret av demokrati och mänskliga rättigheter. Tryckfriheten och offentlighetsprincipen är starkare här än någon annanstans. Det ekonomiska försprånget som vi haft i Europa kommer inte att kunna upprätthålla de principer vi haft varför korruptionslockelsen kommer att bli större än någonsin förut, samtidigt som Norden har slappnat av i det intellektuella försvaret av de mänskliga fri- och rättigheterna. Lösningen kan ligga i att se till att vi har starka institutioner som kan slå vakt om rättigheterna.

Begreppen ”demokrati” och ”mänskliga rättigheter” är inte någonting som vi har, utan någonting som vi gör: det räcker inte att proklamera att man är en rättsstat och därmed rättfärdiga sina handlingar. ”Vi har ett ytligt förhållande till dessa begrepp och har internaliserat dem alldeles för lite”, menade Merete Mazzarella.

Det är möjligt att rättsstaten och de nordiska institutionerna är så starka att de klarar av den utmaning som den nya tekniken medför, men man får inte ledas att tro att välfärden är färdigbyggd. Det måste finnas en reell politisk förklaring varför de uppfattar att det samhälle de bor i är så orättvist. Barbro Sundback pekade på att bristerna i fördelningen av välfärden är orsaken till att vi har grupper som både känner sig utanför det offentliga rummet och de som verkligen är utanför.

Ålands fredsinstitut
The Åland Islands Peace Institute

Moderatorn knöt ihop säcken med att konstatera att våld ses ibland som en utväg när man inte får gehör. En jämförelse som ligger nära till hands för fredsinstitutet är devisen från både lokal och internationell fredsmedling om att våld inte är acceptabelt under några premisser; detta är en slags grundbult för vad vi kan acceptera i det offentliga samtalet och en förutsättning i våra ansträngningar att skapa tillit.

Kontakt: Petra Granholm, forskningsutvecklare, tel: 018-21950, petra@peace.ax

